

Sateenkaariperheet ry:n perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2014–2019

Kevätkokouksen 22.3.2014 hyväksymä

Mitä perhepoliittisella ohjelma haetaan?

Tämä asiakirja koskee yhdistyksen perhepoliittisia tavoitteita ja suuntaa yhdistyksen tekemää vaikuttamistyötä. Yhdistyksen toimintasuunnitelma suuntaa yhdistyksen tekemää työtä laajemmin. Yhdistys asetti tavoitteensa ensi kertaa perhepoliittisen ohjelman muodossa vuoden 2009 lopussa. Nyt oli tullut aika päivittää tavoitteet Suomen seuraavalle hallituskaudelle.

Sateenkaariperheet ry on yhteistyössä Setan kanssa tehnyt perhepoliittista vaikuttamistyötä jo viime vuosituhannen puolelta lähtien. Monia tärkeitä tavoitteita on saavutettu. Tärkeimpinä voi mainita hedelmöityshoitolaian, rekisteröidyn parisuhteen ja perheen sisäisen adoption. Merkittäviä saavutuksia on myös saatu perhevapaiden osalta. Moni asia on kuitenkin vielä kesken. Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien asemasta löytyy vielä lukuisia puutteita, jotka olisivat korjattavissa yksinkertaisin lainsäädännöllisin uudistuksin.

Tällä kertaa yhdistys on halunnut asettaa perhepoliittisille tavoitteilleen kaksi painopistettä. Vaikuttamistyötä on edelleen tarkoitus tehdä laaja-alaisesti ja ajankohtaisiin kysymyksiin reagoiden. Painopisteet kuitenkin auttavat yhdistyksen vaikuttamistyötä keskittymään erityisesti muutamiin tiettyihin teemoihin, joiden on koettu jääneen vaille riittävää huomiota aiemmassa vaikuttamistyössä. Painopisteet asetetaan tämän tavoiteohjelma ajaksi, ja seuraavassa ohjelmassa asetetaan toiset painopistealueet.

Painopisteinä useamman vanhemman perheet ja HBT-miesten perheet

Kaikille yllä mainituille, toteutuneille perhepoliittisille uudistuksille yhteistä on se, että ne edistävät ennen kaikkea naisparien ydinperheiden asemaa. Vaikka yhdistys on vaikuttamistyössään alusta asti tuonut vahvasti esiin sateenkaariperheiden koko kirjoa, yhteiskunnallinen keskustelu on helposti keskittynyt vain naisparien ydinperheisiin. Ehkä naisparien ydinperheet ovat olleet helposti miellettyjä perhemuotoja, joiden oikeudet on myös ollut helpompi sovittaa hetero- ja parisuhtenormatiiviseen lainsäädäntöön ja palvelujärjestelmään.

Kaudella 2014-2019 Sateenkaariperheet ry haluaa painottaa vaikuttamistyössään sekä useamman kuin kahden vanhemman perheitä että HBT-(homo-, bi, trans-)miesten perheitä. Useamman kuin kahden vanhemman perheiden lasten asema on edelleen suurimmalta osin ilman lainsuojaa. HBT-miesten perheet Suomessa ovat usein nimenomaan useamman vanhemman perheitä. Miesten perheellistymismahdollisuudet ovat Suomessa melko rajatut. Näitä mahdollisuuksia halutaan nyt edistää.

Useamman vanhemman perheet tarvitsevat lainsuojaa

Merkittävä osa sateenkaariperheistä on sellaisia, joissa useampi kuin kaksi henkilöä jakaa lapsen vanhemmuutta. Osa näistä perheistä on uusperheitä, mutta on myös ns. apilaperheitä, joissa vanhemmuutta on alusta asti haluttu jakaa useamman, esimerkiksi miesparin ja naisparin kesken. Lapsen etu kiistatta vaatii, että hänellä on oikeus kaikkiin tosiasiallisiin vanhempiinsa. Tämä toteutuu Suomessa ainoastaan juridisen vanhemmuuden kautta.

Perhepoliittisen ohjelman tavoitteista erityisesti seuraavat edistävät useamman vanhemman perheiden asemaa:

- Tapaamisoikeuksien laajentaminen
- Juridinen vanhemmuus useammalle kuin kahdelle
- Perhevapaat etävanhemmille ja useammalle kuin kahdelle

GBT-miesten oikeuksia ja perheellistymismahdollisuuksia edistetään

Suomalaisten homo-, bi- ja transmiesten lapsiperheet ovat toistaiseksi olleet hyvin näkymättömiä. Miehiä yhdistyksen jäsenistä on kuitenkin 15 prosenttia. Miesten perheet ovat useimmiten ns. apilaperheitä, kahden ystävyksen perheitä tai uusperheitä, joiden lapset ovat edellisistä heteroliitoista. Jonkin verran on myös sijaisperheitä ja ydinperheitä. Miesten perhevapaissa on vielä parannettavaa ja perheellistymismahdollisuuksia olisi helpotettava. Lisäksi useamman vanhemman perheiden aseman parantaminen vaikuttaa myönteisesti suurimpaan osaan sateenkaariperheiden miehistä.

Perhepoliittisen ohjelman tavoitteista erityisesti seuraavat edistävät GBT-miesten perheiden asemaa:

- Perhevapaat lastaan hoitaville miespareille, etävanhemmille ja useammalle kuin kahdelle
- Juridinen vanhemmuus ja tapaamisoikeus useammalle kuin kahdelle
- Rohkaistaan perheitä ja lastensuojelua lisäämään sijaishuollon perhehoitoa sateenkaariperheissä
- Adoptioyhteistyö miesparien perheisiin sijoittavien kv-kumppanien kanssa
- Edistetään apila- ja ystäväperheiden neuvontaa ja vanhemmuuskumppanien etsimistä
- Säädetään kotimainen, syrjimätön sijaissyntyislaki

Kaikki perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2014-2019

1. Valtionhallinnon toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien hyvinvoinnin takaaminen vaatii, että valtionhallinto ottaa itse vastuun kokonaisvaltaisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikan luomisesta, toteuttamisesta ja riittävästä rahoituksesta. Monet haasteet ovat poikkihallinnollisia ja niihin voidaan vastata vain kokonaisvaltaisen tutkimuksen ja toimenpideohjelman voimin, kuten muiden vähemmistöryhmien osalta on jo todettu. Kolmannen sektorin resurssit eivät yksin riitä.

2. Perhevapaat ja -etuudet tasapuolisiksi

a. Isyysvapaa miespareille ja etävanhemmille, useammalle kuin kahdelle

Lastaan luonaan hoitava mies ei ole nykyisin mukaan oikeutettu lainkaan isyysvapaaseen, jos hän ei asu lapsen äidin kanssa. Isyysvapaa on sidottu äidin - ei lapsen kanssa asumiseen. Lapsen etu vaatii, että lapsi voi synnyttyään luoda suhteen kaikkiin vanhempiinsa. Tämä on isyysvapaan päämäärä ja sen tulisi koskea kaikkia vanhempia, myös etävanhempia ja useampaa vanhempaa kuin kahta.

b. Äitiysvapaata vastaava vapaa miesparille

Nykyisin miesparin osapuolet eivät ole oikeutettuja mihinkään perhevapaisiin ennen kuin lapsen synnyttäjän äitiysvapaa päättyy lapsen ollessa noin puolentoista kuukauden ikäinen, vaikka lapsi asuisikin miesparin kotona. Lapsen biologiselle

isälle tulee myöntää äitiysvapaata vastaava etuus, jos hän hoitaa lastaan tämän syntymästä lähtien eikä asu lapsen äidin kanssa. Sosiaaliselle isälle myönnetään isyysvapaa juridisen isän ja lapsen kanssa asumisen perusteella.

c. Naisparin isyysvapaata vastaava vapaa heti syntymästä

Naisparin sosiaalisen äidin mahdollisuus pitää isyysvapaata vastaava vapaa on sidottu juridisen vanhemmuuden vahvistamiseen perheen sisäisessä adoptiossa. Tämä aiheuttaa sen, että vapaata ei voida muiden tavoin pitää lapsen syntymän yhteydessä. Missään muussa tilanteessa isyysvapaa ei ole sidottu juridisesti vahvistettuun vanhemmuuteen, vaan synnyttäjän ja lapsen kanssa avio- tai avioliitossa elämiseen.

3. Yhdenvertainen avioliitto

Erillinen rekisteröidyn parisuhteen kategoria on itsessään syrjivä käytäntö ja se asettaa osapuolet ja heidän lapsensa turhaan alttiiksi syrjinnälle, kun vanhempien seksuaalinen suuntautuminen on kirjattu rekisteriin. Tasa-arvoisen avioliittolain myötä tulee mahdolliseksi yhteisen sukunimen ottaminen, joka luo perheelle yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ennen kaikkea yhteiskunta osoittaa, että kaikkien lapsien perheet ovat yhtä arvokkaita. Adoptiomahdollisuuden aukeaminen on käytännössä merkittävä niissä tilanteissa, joissa ennestään tuttu lapsi tai perheen kodissa sijoitettuna elänyt lapsi adoptoidaan samaa sukupuolta olevan parin perheeseen.

4. Tapaamisoikeus voitava harkita kaikissa tilanteissa

Nykylain mukaan tuomioistuimien voi vahvistaa lapselle tapaamisoikeuden vain hänen juridisiin vanhempiinsa. Toisin kuin monessa muussa maassa, tuomioistuimen ei ole mahdollista huomioida lapsen etua esimerkiksi tilanteissa, jossa joku muu kuin juridinen vanhempi on vastannut hänen hoidostaan. Tällainen henkilö voi olla sosiaalinen vanhempi uusperheessä tai sateenkaari-perheessä tai esimerkiksi isovanhempi, joka on huolehtinut lapsen hoidosta. Näissä tilanteissa tuomioistuimella tulisi olla mahdollisuus harkita vaatiiko lapsen edun toteutuminen tapaamisten varmistamista tällaisen sosiaalisen vanhemman kanssa. Tapaamisoikeus on voitava tarvittaessa vahvistaa useampaan kuin kahteen henkilöön. Adoptiolain uudistuksessa mahdollistettu ns. avoin adoptio oli askel suuntaan, jossa tunnustetaan lapsen edun vaativan joskus yhteyttä useampaan kuin kahteen merkittävään aikuiseen. Kansainväliset sopimukset edellyttävät, että Suomi laajentaa tapaamisoikeuksia.

5. Useamman vanhemman juridinen vanhemmuus mahdollistettava

Lasten tosiasialliset perhetilanteet on otettava lainsäädännön pohjaksi. Joissain perheissä lapsella on useampia tosiasiallisia vanhempi. Tällaisia perheitä voivat olla uusperheet, mutta myös ns. apilaperheet, joissa useampi kuin kaksi henkilöä on yhdessä päättänyt jakaa vanhemmuuden alusta lähtien. Lapsi luo kiintymyssuhteen jokaiseen vanhempaansa vanhempien lukumäärästä riippumatta. Tällaisten varhaisten kiintymyssuhteiden turvaaminen lapselle on Suomen perhelainsäädännössä mahdollista varmistaa ainoastaan myöntämällä kaikille lapsen tosiasiallisille vanhemmille juridisen vanhemman asema. Useamman kuin kahden vanhemman vanhemmuus voitaisiin juridisesti vahvistaa ainakin kahdella tavalla.

a. Perheen sisäisessä adoptiossa ei kenenkään tarvitse luopua vanhemmuudestaan

Uusperheissä kohdataan usein tilanne, jossa lapsen elämään tulee jossain myöhäisemmässä vaiheessa aikuinen, josta aikaa myöten kasvaa vanhempi lapselle. Nykyäänkin voidaan tietyissä tilanteissa vahvistaa uuden vanhemman juridinen vanhemmuus perheen sisäisessä adoptiossa. Järjestelmämme ongelma on se, että edellisen vanhemman on tässä tilanteessa luovuttava vanhemmuudestaan. Usein lapsen etu todellisuudessa vaatisi sekä suhteen luomista uuteen vanhempaan että yhteyden säilyttämistä jo olemassa oleviin vanhempiin. Naisparin tilanteessa tämä voisi esimerkiksi tarkoittaa, että lapsen

tosiasiallisen etäisän ei tarvitsisi luopua vanhemmuudestaan, jotta lapsi voisi saada turvatus asema siinä kodissa, jossa pääasiallisesti elää.

b. Lapsen voi tunnustaa eli selittää omakseen useampi kuin kaksi halukasta

Silloin kun lapsella on jo syntymästään alkaen useampia kuin kaksi vanhempaa, juridinen vanhemmuus on mahdollista vahvistaa jo ennen lapsen syntymää. Tämä voisi toteutua vanhemmuusolettaman tai tunnustamisen kautta. Jos esimerkiksi avioliitossa elävän naisparin osapuoli synnyttää lapsen, puolison vanhemmuus voitaisiin todeta avioliiton perusteella. Sen lisäksi lapsen biologinen isä ja hänen mahdollinen puolisonsa voisivat tunnustaa lapsen omakseen isyyslaissa määritellyllä tavalla ilman, että kukaan muu joutuisi tunnustamisen takia luopumaan vanhemmuudestaan. Lapsella olisi tässä tilanteessa neljä hänen hoivaansa ja elatukseensa vapaaehtoisesti sitoutunutta juridista vanhempaa.

6. Vanhemmuuden määrittäminen olettamalla ja tunnustamisella yhdenvertaiseksi

Lapsen isyyden määrittämisen määrittelee isyyslaki. Isyyslakia on laajennettava vanhemmuuslaiksi, joka kykenee määrittelemään lapsen juridisen aseman mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kaikenlaisissa perheissä. Tämä edellyttää äitiyden määrittämistä koskevaa säätelystä niissä tilanteissa, jolloin äitiys ei perustu lapsen synnyttämiseen. Perheen sisäinen adoptio naisparin perheessä on väärä, turha ja hidas prosessi silloin kun lapsi on puolisojen yhdessä toivoma ja odottama. Sateenkaariperheiden lasten oikeudet huomioiva vanhemmuuslaki huomioisi ainakin seuraavat seikat.

- a. Lapsen sosiaalinen äiti kirjattava lapsen juridiseksi vanhemmaksi avioliiton/rekisteröidyn parisuhteen perusteella, huolimatta lapsen syntyperästä.*
- b. Sosiaalisella äidillä oltava avioliitossa mahdollisuus tunnustaa puolisonsa synnyttämän lapsen vanhemmuus isyyslaissa määritellyllä tavalla*
- c. Lapsen isällä oltava mahdollisuus tunnustaa lapsen vanhemmuus ilman, että kukaan muu joutuu luopumaan vanhemmuudesta*
- d. Transnaisen voitava aina tunnustaa lapsi, joka on syntynyt hänen siittiöistään*
- e. Transmiehen synnyttämä lapsi kyettävä tunnustamaan hänen lapsekseen*
- f. Henkilön vanhemmuus kirjattava sukupuolineutraalisti vanhemmuutena tai henkilön juridisen sukupuolen mukaisena, jotta vanhemman mahdollinen transtausta ei paljastu asiakirjoista ja altista vanhempaa ja lasta syrjinnälle.*

7. Trans-ihmisten lapsiperhe-elämän haasteita purettava

Transtaustaiset vanhemmat, heidän puolisonsa ja lapsensa kohtaavat sekä arkielämän syrjintää että lainsäädännön puutteita. Erityisesti transsukupuolisten ja intersukupuolisten fyysistä koskemattomuutta ei ole vielä kyetty turvaamaan eikä heidän lisääntymisterveydellisiä oikeuksiaan kunnioiteta. Sukupuolen juridisen korjaamisen jälkeen väärän sukupuolen merkinnät jäävät pitkään haittaamaan ja sekoittamaan perheen elämää.

- a. Translaissa olevasta transsukupuolisten lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksesta ja naimattomuusvaatimuksesta on luovuttava välittömästi*
- b. Transihmisten puolisoineen on saatava kaikki hedelmöityshoidot ja korvaukset yhdenvertaisilla perusteilla*
- c. Transihmisten vanhemmuus tunnistettava oikein vanhemmuuslaissa*
- d. Transtaustan turhaan paljastavat merkinnät väestö- ym. rekistereissä poistettava, muutettava tarvittaessa esim. vanhemmuuden kirjaamisessa käytettävää kieltä.*

8. Perheellistymismahdollisuuksien laajentaminen

Samaa sukupuolta olevat parit, transtaustaiset parit ja muut sateenkaariperheet lapsiperheellistyvät useilla eri tavoilla. Useissa tapauksissa he kohtaavat ylimääräisiä esteitä. Kansainväliset suositukset seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja -oikeuksista korostavat jokaisen yhdenvertaisia oikeuksia.

a. Yhdenvertaiset hedelmöityshoidot ja hoitojen korvaukset

Toistaiseksi sateenkaariperheet ovat joutuneet hakemaan käytännössä kaikki hedelmöityshoitopalvelunsa yksityisiltä klinikoilta. Kela on korvannut sateenkaariperheiden hoitoja syrjivin perustein. Sosiaali- ja terveysministeriön on uusittava kiireettömän hoidon perusteensa niin, että julkiset hedelmöityshoitoklinikat palvelevat myös sateenkaariperheitä ja tarjoavat lahjasoluhoidoja. Naisparien ja itsellisten naisten inseminaatiohoidot lahjasoluilla tulee ottaa sairausvakuutuksen piiriin. Kelan tulee uudistaa korvausperusteensa oikeudenmukaisiksi.

b. Rohkaistaan perheitä ja lastensuojelua lisäämään sijaishuollon perhehoitoa sateenkaariperheissä

Suomessa toimii joitakin mies- ja naispareja sijaisvanhempina. Sateenkaariperheiden toimimiselle perhehuollon resurssina nykyistä laajemmin ei ole lainsäädännöllisiä esteitä. Sen sijaan lastensuojelun ammattilaisten ja järjestöjen tulee aiempaa aktiivisemmin kutsua ja rohkaista myös sateenkaariperheitä harkitsemaan sijaisvanhemmuutta ja tukiperheenä toimimista.

c. Adoptioyhteistyötä etsittävä sellaisten ulkomaisten toimijoiden kanssa, jotka sijoittavat lapsia sateenkaariperheisiin

Tasa-arvoisen avioliittolain myötä tulee mahdolliseksi, että samaa sukupuolta oleva pari voi hakea adoptiovanhemmiksi yhdessä. Samaa sukupuolta olevan parin hakemus on arvioitava ja lapset sijoitettava perheisiin yhdenvertaisin perustein. Ulkomaisen adoption osalta suomalaisten toimijoiden on aktiivisesti etsittävä yhteistyötä sellaisten kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa, jotka sijoittavat lapsia myös sateenkaariperheisiin. Nykyiset kumppanit sijoittavat lapsia vain eri sukupuolta olevien perheisiin.

d. Edistetään apila- ja ystäväperheiden neuvontaa ja vanhemmuuskumppanien etsimistä

Merkittävä osa suomalaisista sateenkaariperheistä on kolmen tai useamman vanhemman yhteisesti perustamia apilaperheitä tai kahden eri sukupuolta olevan ystävyksen lapsiperheitä. Erityisesti HBT-miehille nämä ovat yleisin tapa lapsiperheellistyä. Apila- ja ystäväperheiden vanhempien ja lasten hyvinvointia tuetaan lisäämällä perheille suunnattua neuvontaa sekä edistämällä vanhemmuuskumppanien mahdollisuuksia löytää toisensa.

e. Säädetään kotimainen, syrjimätön sijaissynnytyslaki

Suomessa sijaissynnytykset eivät ole mahdollisia lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuella. Suomalaiset parit ja perheet turvautuvat joko epävirallisiin järjestelyihin kotimaassa tai erilaisiin järjestelyihin ulkomailla. Ulkomailta Suomeen palaavat perheet kohtaavat juridisia ongelmia lapsen juridisen aseman määrittämisessä. Epävirallisissa järjestelyissä psykologiset ja sosiaaliset riskit korostuvat. Luodaan Suomeen sellainen kotimainen järjestely, jossa lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuella voidaan tyydyttävällä tavalla ratkaista kaikkien osapuolten hyvinvointi ja asema. Sijaissynnytysjärjestelyn tulee olla kaikille yhdenvertaisesti avoin, ja hoidoissa on voitava käyttää myös luovutettuja sulusoluja. Kotimainen sijaissynnytysjärjestely suojaa osapuolia paremmin kuin epäviralliset ja ulkomaiset järjestelyt.

9. Kaikkien perheiden Eurooppa

a. Sateenkaariperheiden vapaa liikkuvuus ja perhesuhteiden yhteinen tunnustaminen

Sateenkaariperheet kohtaavat epäinhimillisiä tilanteita muuttaessaan tai matkustaessaan Euroopan sisällä. Lapsi saattaa menettää juridisen vanhempansa ylittäessään rajan maahan, jossa samaa sukupuolta olevien vanhemmuutta ei tunnusteta. Perhelainsäädäntö ei ole vielä Euroopan Unionin päätösvallassa, mutta komission on ehdotettava lainsäädäntöä, joka edellyttää siviilioikeudellisten asiakirjojen tunnustamista koko Euroopassa. Tällöin kunkin maan on tunnustettava toisessa maassa hyväksytty syntymätodistus, adoptioasiakirja, avioliittotodistus jne, vaikka maille ei voida asettaa vaatimusta perhelainsäädännön harmonisoinnista.

b. Maahanmuutto- ja pakolaiskysymyksissä huomioitava sateenkaariperheet muiden perheiden tavoin

Turvapaikka on myönnettävä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kohdistuvan vainon vuoksi, myös lähialueilta tuleville. Itäisen Euroopan kiristyneet asenteet ja lainsäädäntö seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan ovat erityinen uhka lapsiperheille, joita saattaa uhata esimerkiksi lapsen aiheeton huostaanotto samaa sukupuolta olevan parin perheestä. Perheiden yhdistämisen yhteydessä on huomioitava mahdolliset sateenkaariperhesuhteet, joilla suurella todennäköisyydellä ei ole juridista asemaa lähtömaassa.

10. Perhepalvelut kohtaavat sateenkaariperheet asiallisesti ja riittävään tietoon nojautuen

Lapsiperheet kohtaavat säännöllisesti lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia hyvinvointipalveluissa. Ammattilaisilla tulee olla riittävät perustiedot sateenkaariperheistä ja valmiuksia kohdata perheiden moninaisuutta ylipäättään. Palveluntarjoajilla on velvollisuus kouluttaa henkilökuntaansa, huolehtia syrjimättömyyden ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteiden toteutumisesta, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelmien laatimisesta ja sateenkaariperheiden aktiivisesta kutsumisesta palveluiden piiriin.

11. Opetussuunnitelmat ja oppimateriaalit sisältävät tietoa perheiden moninaisuudesta sekä varhaiskasvatuksessa, yleissivistävässä että ammatillisessa koulutuksessa

Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet ovat luonteva ja tärkeä aihe kaikenikäisille oppijoille. Ammattilaiset saavat valmiuksia kohdata asiakkaita ja puuttua erityisiin haasteisiin, joita sateenkaariperheet kohtaavat. Lapset ja nuoret saavat eväitä omaan kasvuun: moninaisuustaidot tekevät jokaisen olon helpommaksi ja antavat kaikille tilaa hengittää. Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet erikseen mainiten tulee liittää kaikkien koulutustasojen opetussuunnitelmiin. Opetussisällöt on jalkautettava myös oppimateriaaleihin, joissa sateenkaariperheiden tulee näkyä muutenkin kuin erillisinä lukuina. Esimerkiksi matematiikan kirjallisessa tehtävässä voi esiintyä perhe, joka on muodoltaan sateenkaariperhe.

Sateenkaariperheet ry:n viime vuosina antamat lausunnot ja tiedotteet yllä olevista tavoitteista löytyvät kaikki samalta sivulta osoitteessa www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=80

